

પ્રવચન નં. ૨૪૬ ગાથા-૧૬૬-૧૬૭ બુધવાર, જેઠ સુદ ૧૧, તા. ૦૬-૦૬-૧૯૭૯

આ ‘સમયસાર’ ચાલે છે. ૧૬૬ ગાથાનો ભાવાર્થ, ‘આસ્રવ અધિકાર’. ખરેખર જે મિથ્યાત્વ છે એ જ આસ્રવ છે, મિથ્યાત્વ એ જ સંસાર છે. પછી પાછળ થોડો દોષ રહે છે એ અલ્પ સંસાર છે. મિથ્યાત્વ કોને કહે છે ? કે, જે આત્મા શુદ્ધ ચૈતન્યમૂર્તિ છે તેમાં તો શુભ-અશુભ ભાવ થાય છે એ મારા છે અને તેનાથી મને લાભ થશે. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિનો ભાવ આવે છે એ બધા શુભ ભાવ છે, પુણ્ય છે. એનાથી મને લાભ થશે એ મિથ્યાત્વ ભાવ છે. એ મિથ્યાત્વ ભાવ સંસાર અને આસ્રવ છે.

ભાવાર્થ :- ‘જ્ઞાનીને અજ્ઞાનમય ભાવો હોતા નથી,...’ આહા..હા...! જેને આત્મજ્ઞાન થયું, જે અનંત કાળમાં ક્યારેય કર્યું નથી. આમ વ્રત ને તપ ને ભક્તિ, પૂજા તો અનંત વાર કર્યું. એ કોઈ નવી ચીજ નથી. એ તો પુણ્ય આસ્રવ ભાવ છે. પણ એનાથી રહિત મારી ચીજ (છે), શુભ-અશુભ ભાવથી ભિન્ન પૂર્ણ શુદ્ધ ચૈતન્યઘન સર્વજ્ઞ પરમેશ્વરે જે પૂર્ણ આત્મા જોયો એવો હું છું, એવી અંતર અનુભવદષ્ટિ થવી તેનું નામ સમ્યગ્દર્શન છે. તેનું નામ જ્ઞાની છે. તેને જ્ઞાની કહેવામાં આવે છે.

આત્મા શરીરની ક્રિયાથી તો ભિન્ન છે, આ તો જડ છે, એ પરની ક્રિયા આત્મા કરી શકતો નથી. પરની ક્રિયા કરી શકું છું એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે, એ તો ધર્મી નહિ. પણ અંદરમાં પુણ્ય અને પાપ ભાવ થાય છે તેમાં પણ જેને પ્રેમ છે, પુણ્યભાવ પ્રત્યે પ્રેમ છે અને પુણ્યથી રહિત મારી ચીજ અંદર ભિન્ન છે એનો જેને પ્રેમ નથી એ મિથ્યાદષ્ટિ જીવ છે, અજ્ઞાની છે. આહા..હા...!

જેને અંતરમાં પુણ્ય-પાપના ભાવનો પ્રેમ અને રુચિ છૂટી ગઈ અને જ્ઞાનસ્વરૂપી પ્રભુ ભગવાનઆત્મા, એનો અનુભવ થઈને દષ્ટિ થઈ તેને અહીંયાં જ્ઞાની કહે છે. ધર્મી કહો કે જ્ઞાની કહો. પણ ધર્મી આ. બહારની કોઈ પ્રવૃત્તિ - વ્રત ને નિયમ ને તપ ને કરે માટે એ ધર્મી છે એમ છે નહિ. એ તો બધી પુણ્ય-ક્રિયા છે.

‘જ્ઞાનીને અજ્ઞાનમય ભાવો હોતા નથી,...’ એ પુણ્ય પરિણામ મારા, એવો અજ્ઞાનભાવ ધર્મીને નથી હોતો. આહા..હા...! ઝીણી વાત બહુ. ધર્મીને ‘અજ્ઞાનમય ભાવો હોતા નથી, અજ્ઞાનમય ભાવો નહિ હોવાથી...’ રાગ - દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિનો રાગ બંધનું કારણ છે, મારી ચીજ એનાથી ભિન્ન છે, એમ જેને ધર્મની પહેલી સીડી, પહેલું પગથિયું, સમ્યગ્દર્શન અને જ્ઞાન થયા એને અજ્ઞાનભાવ હોતા નથી. એ શુભ-અશુભ ભાવ મારા છે એવો ભાવ એને નથી હોતો. સમજાણું કાંઈ ?

‘(અજ્ઞાનમય) રાગદ્વેષમોહ અર્થાત્ આસ્રવો હોતા નથી...’ એ કારણે જ્ઞાની – ધર્મીને મિથ્યાત્વનો નાશ થયો અને સમ્યગ્દર્શન – સ્વરૂપની પ્રતીતિ અનુભવ થયો તો મિથ્યાત્વ સંબંધી રાગ-દ્વેષ-મોહ એને થતા નથી. આ..હા...! અનંતાનુબંધીના રાગ-દ્વેષ અને મિથ્યાત્વ ભાવ ધર્મીને હોતા નથી. આહા..હા...! પહેલી વાત જ કઠણ છે.

‘આસ્રવો નહિ હોવાથી...’ ધર્મીને પોતામાં શુદ્ધ શ્રદ્ધા – સમ્યગ્દર્શન અને સમ્યક્જ્ઞાન આત્મામાં અનુભવથી થયા એ કારણે એને મિથ્યાત્વ સંબંધી આસ્રવ થતો નથી. ‘આસ્રવો નહિ હોવાથી નવો બંધ થતો નથી.’ આહા..હા...! ‘આ પ્રકારે જ્ઞાની સદાય અકર્તા હોવાથી...’ ધર્મી એને કહીએ કે, પરનો કર્તા તો છે નહિ પણ પુણ્ય પરિણામનો એ કર્તા નથી. આહા..હા...! પાપનો તો કર્તા નથી પણ પુણ્ય પરિણામનો કર્તા પણ ધર્મી (નથી). પહેલે દરજજે ધર્મી અકર્તા હોવાથી (અર્થાત્) પરનો કર્તા નહિ અને રાગનો પણ કર્તા નહિ, ધર્મી તો પોતાના જ્ઞાન સ્વરૂપ આનંદનો કર્તા છે. આહા..હા...! આવી વાત છે.

‘આ પ્રકારે જ્ઞાની સદાય અકર્તા હોવાથી...’ ધર્મી તો પરથી, પરપદાર્થની કોઈપણ પર્યાય થાય છે તેનો આત્મા કર્તા નહિ. આ શરીર ચાલે છે, વાણી બોલાય છે એ ક્રિયાનો આત્મા કર્તા નથી. આહા..હા...! અજ્ઞાની પરનું કરી તો શકતો નથી પણ માને છે કે હું પરનું કરું અને કરી શકે છે એ કે, પુણ્ય-પાપના ભાવનો અજ્ઞાની કર્તા થાય છે. જ્ઞાની એ પુણ્ય-પાપનો પણ કર્તા થતો નથી. તેનો જાણનાર રહે છે.

‘પૂર્વે બંધાયેલાં જે કર્મો...’ નવા કર્મ બાંધતો નથી કેમકે મિથ્યાત્વ સંબંધી રાગ-દ્વેષ નથી તો એ સંબંધીનો આસ્રવ નથી તો નવા કર્મ બંધાતા નથી. અને જૂના કર્મો જે બંધાયેલા પડ્યા હતા તેનો માત્ર ‘જ્ઞાતા જ રહે છે.’ પૂર્વકર્મ બંધાયેલા પડ્યા છે તેનો તો ધર્મી જાણનાર છે. એ કર્મ મારા છે અને મારામાં બંધ છે, એમ ધર્મી માનતો નથી. બહુ ચીજ ઝીણી છે, ભાઈ ! વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમેશ્વર, એની ધર્મની શરૂઆતવાળી ચીજ કેવી છે એ બહુ કઠણ છે અને સમ્યગ્દર્શન વિના તો જ્ઞાન અને ચારિત્ર તો હોતા જ નથી. આ..હા...!

અહીંયાં તો કહ્યું કે, સમ્યક્દષ્ટિને મિથ્યાત્વ અને રાગ-દ્વેષ અનંતાનુબંધીના થતા નથી તો એટલો બંધ પણ થતો નથી. અને પૂર્વ બંધ છે એને જાણનાર રહે છે. પૂર્વ બંધ જડ છે એ મારી ચીજ નહિ. આ..હા...! મારામાં છે નહિ એ તો જડમાં છે. એમ ધર્મી જૂના કર્મ પડ્યા છે તેનો જાણનાર-દેખનાર રહે છે. નીચે.

‘અવિરતસમ્યગ્દષ્ટિને...’ હજી ગૃહસ્થાશ્રમમાં હોય, સમકિતી છે. ‘શ્રેણિક’ રાજા આદિ અવિરત સમ્યક્દષ્ટિ (છે). હજી અંતરમાં નિવૃત્તિ નથી. પુણ્ય અને પાપથી નિવૃત્તિ નહિ, વ્રત ને પરચ્યાખાણ આદિ ચારિત્ર પણ નથી પણ અવિરતસમ્યક્દષ્ટિ, જેને અવ્રત છે પણ છે સમ્યક્દષ્ટિ. ચોથે ગુણસ્થાને. ચોથું ગુણસ્થાન. (તેને પણ) ‘અજ્ઞાનમય રાગદ્વેષમોહ હોતા નથી.’ ચોથે ગુણસ્થાને પાંચમા (ગુણસ્થાનનો) શ્રાવક થયા પહેલાં. છઠ્ઠું (ગુણસ્થાન) મુનિપણું

એ તો કોઈ અલૌકિક વાતું છે !

અહીંયાં તો ચોથે ગુણસ્થાને પહેલો ધર્મ પ્રાપ્ત કર્યો, પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપનો અનુભવ થયો તો એ અવિરત (સમ્યગ્દષ્ટિ છે). ભલે રાગનો ત્યાગ નથી, ઇન્દ્રિયના વિષયનો પણ ત્યાગ નથી, છતાં અવિરત સમ્યક્દષ્ટિ(ને) દષ્ટિ સત્ય પ્રગટ થઈ છે. આત્મા પૂર્ણ આનંદ સ્વરૂપ છે, એ વિકાર રહિત છે અને પૂર્ણ આનંદ છે એમ અનુભવમાં ધર્મી જીવને શરૂઆતમાં ચોથે ગુણસ્થાને અવિરત સમ્યક્દષ્ટિ હોય છે. આહા..હા...! એને પણ અજ્ઞાનમય રાગ-દ્વેષ હોતા નથી. સમ્યક્દષ્ટિ - ધર્મી થયો એને અજ્ઞાનમય રાગ-દ્વેષ હોતા નથી.

‘મિથ્યાત્વ સહિત રાગાદિક હોય...’ આહા..હા...! જેની શ્રદ્ધા મિથ્યાત્વ છે એ પાપ પરિણામમાં ઠીક - સુખ છે અને પુણ્ય પરિણામમાં ધર્મ છે એવી જેની દષ્ટિ છે એ મિથ્યાદષ્ટિ છે. એ જૈન નહિ. આહા..હા...! ઝીણી વાત છે, ભાઈ ! ‘મિથ્યાત્વ સહિત રાગાદિક હોય તે જ અજ્ઞાનના પક્ષમાં ગણાય છે,...’ વિપરીત માન્યતા, રાગ-દ્વેષ મારા છે એવી જે માન્યતા છે, એવા મિથ્યાદષ્ટિનો રાગાદિ ભાવ ‘અજ્ઞાનના પક્ષમાં ગણાય છે,...’ એ અજ્ઞાન છે.

પોતાના સ્વરૂપનું ભાન નહિ અને રાગ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ મારો ધર્મ છે અને એનાથી ધર્મ થશે, એવી મિથ્યાદષ્ટિ છે તેના અજ્ઞાનમય ભાવમાં (રાગ-દ્વેષ ગણાય છે). મિથ્યાદષ્ટિના અજ્ઞાનમય પક્ષમાં રાગ-દ્વેષ થાય છે. મિથ્યાત્વનો નાશ થયો અને સમ્યગ્દર્શન થયું તો અજ્ઞાન પક્ષમાં જે રાગ-દ્વેષ થાય છે એ થતા નથી. આવી વાત છે.

‘સમ્યક્ત્વ સહિત રાગાદિક અજ્ઞાનના પક્ષમાં નથી.’ જેને પોતાનો સ્વભાવ પુણ્ય અને પાપના ભાવથી, શુભ-અશુભ ભાવથી ભિન્ન છે એમ અંતર દષ્ટિ થઈ એ સમકિત સહિત રાગાદિ અજ્ઞાનના પક્ષમાં નથી. એ સમકિતીને રાગ થાય છે પણ અજ્ઞાનના પક્ષમાં નથી. જ્ઞાની રાગનો જાણનાર રહે છે. રાગ મારું કર્તવ્ય છે એમ જ્ઞાનીને હોતું નથી. આહા..હા...!

‘સમ્યગ્દષ્ટિને નિરંતર જ્ઞાનમય પરિણામન જ હોય છે.’ આહા..હા...! ધર્મી પહેલા દરજ્જાનો એને કહેવાય કે, જેને દયા, દાન, વ્રત પરિણામ રાગ, એનાથી ભિન્ન જ્ઞાનધારા સદાય ચાલે છે. હું તો સદા જ્ઞાતા-દષ્ટા, આનંદ છું એવી દષ્ટિમાં રાગથી ભિન્ન ભેદજ્ઞાનની ધારા ચાલે છે. આહા..હા...! આવી વાત છે. લોકોને નવરાશ નહિ (અને) બહારથી ધર્મ માની લે. આહા..હા...! આ જાત્રા કરી આવ્યા (એટલે) ધર્મ થઈ ગયો. ‘સમેદશીખર’ની જાત્રા, એ તો પુણ્ય છે, ધર્મ નહિ. ‘ગિરનાર’ની જાત્રા, ‘શેત્રુંજય’ની જાત્રા એ તો રાગ છે. રાગથી મને ધર્મ થશે એ તો મિથ્યાદષ્ટિ છે. એ મિથ્યાદષ્ટિના પક્ષમાં જે રાગ-દ્વેષ થતા હતા એવા સમ્યક્દષ્ટિને અજ્ઞાન પક્ષના રાગ-દ્વેષ હોતા નથી. આહા..હા...! રાગ-દ્વેષ થાય છે પણ એ મારા છે અને મને લાભદાયક છે એવી સમકિતી જીવને દષ્ટિ હોતી નથી. આહા..હા...!

‘નિરંતર જ્ઞાનમય પરિણામન જ હોય છે.’ ‘જ’ કહ્યું છે. હું તો જાણનાર-દેખનાર જ

હું. હું તો જ્ઞાતા-દષ્ટા છું. એ દયા, દાન, વ્રતના પરિણામ પણ મારું કર્તવ્ય નથી. આહા..હા...! તેને અહીંયાં પ્રથમ દરજ્જાનો સમકિતી કહેવામાં આવે છે. આહા..હા...! ‘સમ્યગ્દષ્ટિને નિરંતર જ્ઞાનમય પરિણમન જ હોય છે. તેને ચારિત્રમોહના ઉદયની બળજોરીથી...’ ચોથા ગુણસ્થાનમાં સમ્યક્દષ્ટિને અજ્ઞાનમય રાગ-દ્વેષ હોતા નથી. ત્યારે પૂર્વના ચારિત્રના બળના દોષે, ચારિત્રમોહના કારણે ‘જે રાગાદિક થાય છે તેનું સ્વામીપણું તેને નથી;...’ સમકિતી ભલે ગૃહસ્થાશ્રમમાં હો અને રાગાદિ ચારિત્રમોહનો ઉદય હો પણ ધર્મી તેનો સ્વામી નથી. સ્વામી તો શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ છે એનો હું સ્વામી છું. આવી વાત છે, ભાઈ !

ચારિત્રમોહના ઉદયથી ધર્મીને પણ રાગ-દ્વેષ, વિષયવાસના આદિ હોય છે પણ એમાં સ્વામીત્વ નથી, એમાં સુખબુદ્ધિ નથી, એમાં હિતબુદ્ધિ નથી. આહા..હા...! ‘રાગાદિક થાય છે તેનું સ્વામીપણું તેને નથી; તે રાગાદિકને રોગ સમાન જાણીને પ્રવર્તે છે...’ આહા..હા...! ધર્મી એને કહીએ કે, જેને રાગ થાય છે એને રોગ સમાન જાણો. એ તો રોગ છે, મારી દશા નહિ. આહા..હા...! ધર્મની પહેલી સીઢીવાળો, એને રાગ આવે છે પણ રાગને એ રોગ સમાન જાણે છે. આહા..હા...!

છ ખંડનું રાજ (હોય). ‘ભરત’ ચક્રવર્તી સમકિતી હતા પણ (એના) સ્વામી નહિ. રાગનો સ્વામી તો નહિ પણ પરનો સ્વામી તો છે જ નહિ. રાગમાં દેખાવા છતાં પણ પોતાનું શુદ્ધ સ્વરૂપ રાગથી ભિન્ન (છે), એના સ્વામી થઈને રાગ આવે છે તેના સ્વામી થતા નથી. આહા..હા...! આ તો જ્યાં-ત્યાં દયા, દાન, વ્રત, જાત્રા, ભક્તિના પરિણામ કર્યા એ મારા છે અને મને લાભ થશે (એમ માનનાર) તો મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની છે, એને ધર્મ નથી. એ તો અજ્ઞાની છે. આહા..હા...! આકરી વાત છે.

‘રાગાદિકને રોગ સમાન જાણીને...’ જેમ રોગ આવે છે તો એને ભલો જાણે છે ? એમ ધર્મીને રાગ આવે છે પણ રોગ સમાન જાણે છે. એનો સ્વામી હું નહિ. મારી ચીજ તો એનાથી ભિન્ન છે. એવો બોધ અને સમ્યગ્દર્શન થયું, (તે) રાગ(ને) રોગ સમાન જાણે છે. અજ્ઞાની રાગને પોતાનો માની હિતકર માને છે. આહા..હા...! આ ‘આસ્રવ અધિકાર’ છે.

‘પોતાની શક્તિ અનુસાર તેમને કાપતો જાય છે.’ આ..હા...! ધર્મી જીવ, પોતાનો શુદ્ધ ચિદાનંદ પ્રભુ, જિનસ્વરૂપી ભગવાનઆત્મા, એનું ભાન, સમ્યગ્દર્શન થયું, (એમને) પૂર્વના કારણે રાગ આવે છે પણ એ રાગને કાપે છે, રાગને રાખતા નથી. આહા..હા...! રાગ આવે છે એની રક્ષા કરતા નથી. આ..હા...! રાગને કાપતા જાય છે. હું તો શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપ છું. ધર્મીની પહેલે દરજ્જે, ચોથેગુણસ્થાને (આવી માન્યતા હોય છે). પાંચમું ગુણસ્થાન શ્રાવક એ તો બાપુ ! ઊંચી ચીજ છે. સમકિત વિના શ્રાવક હોય નહિ. સમકિત વિના સાધુ પણ હોય નહિ. પહેલું સમકિત આ ચીજ છે કે, ચાહે તો શુભ-અશુભ ભાવ હો એ મારા નથી,

હું એનો નથી. હું એનો સ્વામી નથી અને હું મારી શુદ્ધ ચીજનો સ્વામી છું. આવો માર્ગ છે.

‘પોતાની શક્તિ અનુસાર તેમને કાપતો જાય છે.’ પોતાનો પુરુષાર્થ સ્વભાવ સન્મુખ કરીને રાગને કાપતા જાય છે. રાગ પોતાનો માની સ્વામી થાય છે એ જ્ઞાની નહિ. આહા..હા...! આવો વીતરાગનો માર્ગ છે. અત્યારે તો દુનિયા(એ) બહારથી વ્રત ને તપ ને ભક્તિ ને પૂજા ને જાત્રામાં ધર્મ માની લીધો, છે રાગ. એને ધર્મ માની લીધો. (એ) મિથ્યાદષ્ટિ છે, એ જૈન નથી, એને જૈનની ખબર નથી. આહા..હા...!

‘માટે જ્ઞાનીને...’ આ..હા...! ‘જે રાગાદિક હોય છે તે...’ રાગાદિ, દ્વેષાદિ, રતિ, અરતિના પરિણામ થાય છે ‘તે વિદ્યમાન હોવા છતાં અવિદ્યમાન જેવા છે;...’ છે છતાં નથી, એના સ્વામી નથી અને પોતામાં નથી (એમ માને છે). વ્યવહાર રત્નત્રયનો, દેવ-ગુરુ-શાસ્ત્રની શ્રદ્ધાનો રાગ, એ પણ પોતાનો નહિ. રાગ પર છે. આહા..હા...! એવો ધર્મી. ઝીણી વાત છે, બાપુ ! અનંત કાળમાં ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ઐવેયક ઉપજાયો’ અનંત વાર મુનિ થયો, દ્વિગંબર સંત (થયો) પણ ‘આતમજ્ઞાન બિન લેશ સુખ ન પાયો’ સમકિત (પ્રગટ) ન કર્યું તો બધું નિરર્થક છે. વ્રતના પરિણામ પુણ્ય થયા, સ્વર્ગાદિ મળ્યા (પણ) જન્મ-મરણનો અંત ન આવ્યો. ‘મુનિવ્રત ધાર અનંત બૈર ઐવેયક ઉપજાયો’ નવમી ઐવેયકે દ્વિગંબર સાધુ થઈને અનંત વાર ગયો પણ આતમજ્ઞાન (વિના). પુણ્ય-પાપના વિકલ્પથી મારી ચીજ ભિન્ન છે અને પુણ્ય-પાપ બેય બંધના કારણ છે, મારી ચીજ નહિ એવું આત્મજ્ઞાન કર્યું નહિ. આત્મજ્ઞાન વિના લેશ સુખ ન મળ્યું. એ મહાવ્રતના ને અઠ્યાવીસ મૂળગુણના પરિણામ તો દુઃખરૂપ છે, આસ્રવ છે. આહા..હા...!

આ ‘આસ્રવ અધિકાર’ છે ને ! ધર્મીને જરી ચારિત્રદોષના રાગાદિ થાય છે એ વિદ્યમાન હોવા છતાં ‘અવિદ્યમાન જેવા છે;...’ મારી ચીજ નહિ, મારામાં નહિ, એમાં હું નહિ. આહા..હા...! (એવું) ભેદજ્ઞાન જેને વર્તે છે. એ રાગમાં હું નહિ અને મારામાં રાગ નહિ. છે ? ‘તે વિદ્યમાન છતાં અવિદ્યમાન જેવા છે; તેઓ આગામી સામાન્ય સંસારનો બંધ કરતા નથી;...’ સામાન્ય સંસારનો અર્થ અનંત સંસારનું બંધન હો એ સામાન્ય સંસાર. સમકિતીને રાગાદિ આવે છે પણ સામાન્ય સંસાર નહિ, પણ અલ્પ રાગ છે તો સ્થિતિ અને રસ, અનુભાગ પણ થોડો પડે છે, પણ અનંત સંસારનું કારણ નથી. આહા..હા...!

‘સામાન્ય સંસારનો બંધ કરતા નથી;...’ અનંત સંસારનું કારણ મિથ્યાત્વ છે એવો સંસાર એને નથી. ‘માત્ર અલ્પ સ્થિતિ-અનુભાગવાળો...’ થોડી સ્થિતિ, કર્મની સ્થિતિ, રસ પડે છે પણ એના પણ એ તો જ્ઞાતા-દષ્ટા છે. આહા..હા...! આકરી વાત છે, ભાઈ ! ધર્મ – વીતરાગ માર્ગ પરમેશ્વર જિનેશ્વરે જે ધર્મ કહ્યો એ કોઈ અલૌકિક વાત છે ! અત્યારે તો બધી ગડબડ ચાલી છે. બહારની પ્રવૃત્તિ અને એમાં ધર્મ (માની બેઠા). આ વ્રત કરો ને

અપવાસ કરો ને પૂજા કરો ને ભક્તિ કરો ને જાત્રા કરો એ ધર્મ. એ બધો રાગ છે અને એમાં ધર્મ માને છે. મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની છે. મિથ્યાત્વનો સંસાર એની પાસે છે. મિથ્યાત્વ એ જ સંસાર છે. છે એમાં ? છે, આમાં છે. જુઓ ! ૬૮ ગાથામાં છે. ૧૬૮ (ગાથા) છે ને !

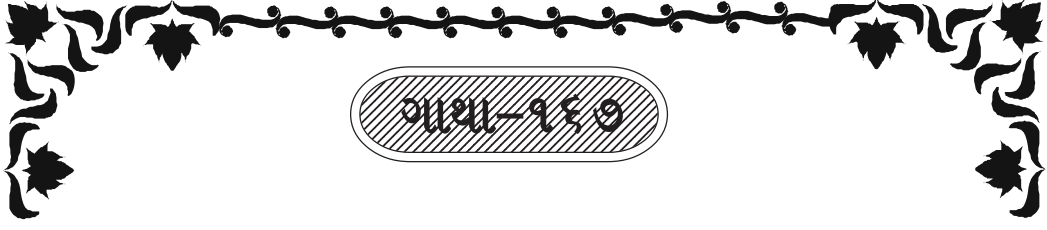
‘સંસારનું કારણ મિથ્યાત્વ જ છે;...’ ૧૬૮ ગાથાથી પાછળ છેલ્લે. છેલ્લું પદ. ૧૬૯ (ગાથા) પહેલાં. ૧૬૮ની છેલ્લે. છે ? ‘સંસારનું કારણ મિથ્યાત્વ જ છે;...’ અત્ય રાગાદિ થાય છે એ સંસારનું, મૂળ સંસારનું કારણ નથી. છે એમાં ? છે કે નહિ ? આહા..હા...! પણ મિથ્યાત્વ કોને કહેવું એ ખબર નહિ. એ જાણે કે જૈનધર્મમાં આવી ગયા અને આ વ્રત કરીએ ને તપસ્યા કરીએ ને પૂજા, ભક્તિ કરીએ તો ધર્મ થશે (એમ માને). ધૂળમાંય ધર્મ નથી. એવું તો તેં અનંત વાર કર્યું છે. અત્યાર કરતાં નવમી ત્રૈવેયક ગયો ત્યારે તો અનંત વાર મુનિપણું પાળ્યું. પણ એ પંચ મહાવ્રત અને અઠ્યાવીસ મૂળગુણ તો રાગ અને આસ્રવ છે. એનાથી ભિન્ન મારી ચીજ આનંદ છે તેનું સમ્યક્જ્ઞાન વિના, એ બધો મિથ્યાત્વનો આસ્રવ એને સંસાર છે. આહા..હા...!

‘અત્ય બંધને અહીં ગણવામાં આવ્યો નથી.’ ૧૬૬ (ગાથા) પૂરી. ‘આ રીતે જ્ઞાનીને...’ ધર્માજીવને રાગથી ભિન્ન પોતાના સ્વરૂપનું ભાન છે. ધર્મી એને કહીએ કે, પોતાના સ્વરૂપમાં રાગની ભિન્નતા છે. રાગમાં હું નહિ અને મારામાં રાગ નહિ. દયા, દાન, વ્રતના પરિણામ પણ રાગ છે એ મારામાં નથી અને હું એમાં નથી. એવું ભેદજ્ઞાન સમ્યક્દષ્ટિને થયું છે. ‘આ રીતે જ્ઞાનીને આસ્રવ નહિ હોવાથી બંધ થતો નથી.’ મિથ્યાત્વ સંબંધી આસ્રવ નથી તો એ સંબંધી અનંત સંસારનું કારણ એવો બંધ નથી. આહા..હા...!

રાગ રાગમાં રહ્યો છે, મારા સ્વરૂપમાં પ્રવેશ થયો જ નથી

મારી ચૈતન્યસ્વરૂપ ચીજ તો અનાદિથી એવી ને એવી છે. મારા ધામમાં કોઈએ પ્રવેશ કર્યો જ નથી. રાગ રાગમાં રહ્યો છે, ઉપર ઉપર રહ્યો છે. મારા સ્વરૂપમાં એ કોઈનો પ્રવેશ થયો જ નથી. મારું કાંઈ ખોવાણું નથી. મારું કાંઈ ઓછું થયું નથી. આમ જાણીને હે ભાઈ ! તું પ્રસન્ન થા, પ્રસન્ન થા.

—પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી, આત્મધર્મ ઓક્ટોબર-૨૦૦૨

અથ રાગદ્વેષમોહાનામાસ્રવત્વં નિયમયતિ -

ભાવો રાગાદિજુદો જીવેણ કદો દુ બંધગો ભણિદો ।

રાગાદિવિપ્પમુક્કો અબંધગો જાણગો ણવરિ ।।૧૬૭ ।।

ભાવો રાગાદિયુતો જીવેન કૃતસ્તુ બન્ધકો ભણિતઃ ।

રાગાદિવિપ્રમુક્તોઽબન્ધકો જ્ઞાયકઃ કેવલમ્ ।।૧૬૭ ।।

ઇહ ખલુ રાગદ્વેષમોહસમ્પર્કજોઽજ્ઞાનમય એવ ભાવઃ, અયસ્કાન્તોપલસમ્પર્કજ ઇવ કાલાયસસૂચી, કર્મ કર્તુમાત્માનં ચોદયતિઃ, તદ્વિવેકજસ્તુ જ્ઞાનમયઃ, અયસ્કાન્તોપલવિવેકજ ઇવ કાલાયસસૂચી, અકર્મકરણોત્સુકમાત્માનં સ્વભાવેનૈવ સ્થાપયતિ । તતો રાગાદિસડ્કીર્ણોઽજ્ઞાનમય એવ કર્તૃત્વે ચોદકત્વાદ્બન્ધકઃ । તદસડ્કીર્ણસ્તુ સ્વભાવોદ્ભાવસકત્વાત્કેવલં જ્ઞાયક એવ, ન મનાગપિ બન્ધકઃ ।

હવે, રાગદ્વેષમોહ જ આસ્રવ છે એવો નિયમ કરે છે :-

રાગાદિયુત જે ભાવ જીવકૃત તેહને બંધક કહ્યો;

રાગાદિથી પ્રવિમુક્ત તે બંધક નહીં, જ્ઞાયક નર્યો. ૧૬૭.

ગાથાર્થ :- [જીવેન કૃતઃ] જીવે કરેલો [રાગાદિયુતઃ] રાગાદિયુક્ત [ભાવઃ તુ] ભાવ [બન્ધકઃ ભણિતઃ] બંધક (અર્થાત્ નવાં કર્મનો બંધ કરનાર) કહેવામાં આવ્યો છે. [રાગાદિવિપ્રમુક્તઃ] રાગાદિથી વિમુક્ત ભાવ [અબન્ધકઃ] બંધક નથી, [કેવલમ્ જ્ઞાયકઃ] કેવળ જ્ઞાયક જ છે.

ટીકા :- ખરેખર, જેમ લોહચુંબક-પાષાણ સાથે સંસર્ગથી (લોખંડની સોયમાં) ઉત્પન્ન થયેલો ભાવ લોખંડની સોયને (ગતિ કરવાને) પ્રેરે છે તેમ રાગદ્વેષમોહ સાથે ભેળસેળપણાથી (આત્મામાં) ઉત્પન્ન થયેલો અજ્ઞાનમય ભાવ જ આત્માને કર્મ કરવાને પ્રેરે છે, અને જેમ લોહચુંબક-પાષાણ સાથે અસંસર્ગથી (લોખંડની સોયમાં) ઉત્પન્ન થયેલો ભાવ લોખંડની સોયને (ગતિ નહિ કરવારૂપ) સ્વભાવમાં જ સ્થાપે છે તેમ રાગદ્વેષમોહ સાથે અભેળસેળપણાથી (આત્મામાં) ઉત્પન્ન થયેલો જ્ઞાનમય ભાવ, જેને કર્મ કરવાની ઉત્સુકતા નથી (અર્થાત્ કર્મ કરવાનો જેનો સ્વભાવ નથી) એવા આત્માને સ્વભાવમાં જ સ્થાપે છે; માટે રાગાદિ સાથે

મિશ્રિત (-મળેલો) અજ્ઞાનમય ભાવ જ કર્તૃત્વમાં પ્રેરતો હોવાથી બંધક છે અને રાગાદિ સાથે અમિશ્રિત ભાવ સ્વભાવનો પ્રકાશક (-પ્રગટ કરનાર) હોવાથી કેવળ જ્ઞાયક જ છે, જરા પણ બંધક નથી.

ભાવાર્થ :- રાગાદિક સાથે મળેલો અજ્ઞાનમય ભાવ જ બંધનો કરનાર છે, રાગાદિક સાથે નહિ મળેલો જ્ઞાનમય ભાવ બંધનો કરનાર નથી-એ નિયમ છે.

ગાથા ૧૬૭ ઉપર પ્રવચન

‘હવે, રાગદ્વેષમોહ જ આસ્રવ છે એવો નિયમ કરે છે :-’ ભગવાન ‘કુંદકુંદાચાર્યદેવ’ દ્વિગંબર સંત સંવત ૪૯ માં ભરતક્ષેત્રમાં બે હજાર વર્ષ પહેલાં થયા. ભગવાન પાસે ગયા હતા. ‘સીમંધર’ ભગવાન અત્યારે મહાવિદેહમાં વિચરે છે. પાંચસો ધનુષનો દેહ છે. ત્યાં ગયા હતા, આઠ દિવસ રહ્યા હતા. ત્યાંથી આવીને ‘કુંદકુંદાચાર્યદેવે’ આ શાસ્ત્ર બનાવ્યું છે. આહા..હા...! એ કહે છે, ‘હવે, રાગદ્વેષમોહ જ આસ્રવ છે...’ એ મિથ્યાત્વ સંબંધી જે રાગ-દ્વેષ-મોહ છે એ જ આસ્રવ છે. આહા..હા...! ૧૬૭ (ગાથા).

भावो रागादिजुदो जीवेण कदो दु बंधगो भणितो ।

रागादिविप्पमुक्को अबंधगो जाणगो णवरि ।। १६७ ।।

રાગાદિયુત જે ભાવ જીવકૃત તેહને બંધક કહ્યો;

રાગાદિથી પ્રવિમુક્ત તે બંધક નહીં, જ્ઞાયક નર્યો. ૧૬૭.

આહા..હા...! ઝીણી વાત બહુ, બાપુ ! અહીં તો કહે છે કે, વ્યવહાર કરતા કરતા નિશ્ચય થઈ જશે. એ અજ્ઞાનીની માન્યતા છે. રાગ કરતા કરતા ધર્મ થઈ જશે. આહા..હા...! લસણ ખાતા ખાતા કસ્તૂરીનો ઓડકાર આવી જશે. એમ ક્રિયાકાંડ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કરતા કરતા સમર્કિત થશે એ બધા મિથ્યાદષ્ટિ છે. આહા..હા...! એ મિથ્યાદષ્ટિના ‘રાગદ્વેષમોહ જ આસ્રવ છે...’

ટીકા :- ‘ખરેખર, જેમ લોહચુંબક-પાષાણ...’ છે ને ? લોહચુંબક પથ્થર. સંત દ્વિગંબર મુનિ ‘અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ’ દષ્ટાંત આપે છે. લોહચુંબક પથ્થર છે તેની ‘સાથે સંસર્ગથી...’ એના સંસર્ગમાં. ‘(લોખંડની સોયમાં) ઉત્પન્ન થયેલો ભાવ...’ એના સંસર્ગથી, એનાથી નહિ. શું કહ્યું ? લોહચુંબક પથ્થર છે (અને) સોય (છે). સોયે (લોહચુંબકનો) સંસર્ગ કર્યો તો

ખેંચાવાનો ભાવ ઉત્પન્ન થયો. એ લોહચુંબકથી નહિ. સોયએ લોહચુંબકનો સંસર્ગ કર્યો તો પોતાની પર્યાયમાં લોહચુંબક તરફ ખેંચાય જાય એવી પર્યાય ઉત્પન્ન થઈ. આ..હા...! છે ?

‘લોખંડની સોયમાં) ઉત્પન્ન થયેલો ભાવ...’ સંસર્ગથી ઉત્પન્ન થયેલો ભાવ. ભાવ તો પોતામાં થયો છે. એ લોહચુંબક તો નિમિત્ત છે. લોહચુંબક તો પરવસ્તુ છે, સોય પરવસ્તુ છે. સોયમાં એ બાજુ ખેંચાવાની જે પર્યાય થઈ એ લોહચુંબકના સંસર્ગથી થઈ, પણ પોતાથી થઈ છે. આ..હા...હા...! ‘લોહચુંબક-પાષાણ સાથે સંસર્ગથી (લોખંડની સોયમાં) ઉત્પન્ન થયેલો ભાવ લોખંડની સોયને (ગતિ કરવાને) પ્રેરે છે...’ એ સોય લોહચુંબક તરફ જાય છે.

‘તેમ રાગદ્વેષમોહ સાથે ભેળસેળપણાથી...’ આ..હા...હા...! શું કહે છે ? અજ્ઞાની, જેમ લોહચુંબકના સંસર્ગથી સોયમાં ગતિ કરવાની પર્યાય થઈ, એમ અજ્ઞાની કર્મના ઉદયમાં રાગ-દ્વેષ અને સંસર્ગ કરે છે, એનો પરિચય કરે છે. આ..હા...હા...! રાગ મારો, દ્વેષ મારો. આ..હા...હા...!

મુમુક્ષુ :- પરપદાર્થથી થયું એમ ચોખ્ખું કીધું.

ઉત્તર :- કોઈ પરપદાર્થે કર્યું (એમ) કીધું નથી. પોતાથી થયું એમ કહ્યું છે.

એનો - પેલા લોહચુંબકનો સંસર્ગ કર્યો માટે ઉત્પન્ન થયું. ‘તેમ રાગદ્વેષમોહ સાથે ભેળસેળપણાથી...’ દેખો ! અજ્ઞાની પોતાનો સ્વભાવ ચૈતન્ય આનંદ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, એને ભૂલીને અજ્ઞાની એ પુણ્ય-પાપનો રાગ અને દ્વેષનો સંસર્ગ કરે છે, પરિચય કરે છે... આ..હા...હા...! એની સાથે જોડાણ કરે છે. ‘ભેળસેળપણાથી (આત્મામાં) ઉત્પન્ન થયેલો અજ્ઞાનમય ભાવ...’ રાગ-દ્વેષના પરિણામનો પરિચય કરવાથી, એ મારા છે (એવો) સંસર્ગ (કરવાથી) આત્મામાં અજ્ઞાનમય ભાવ થયો. જેમ સોયમાં લોહચુંબકના પથ્થરનો સંસર્ગ કરવાથી એમાં ખેંચાવાની પર્યાય પોતાથી પોતામાં થઈ. એમ રાગ-દ્વેષ અને મોહ, ચાહે તો દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ હો પણ છે રાગ, એનો પરિચય કર્યો - સંસર્ગ કર્યો. આ..હા...હા...! છે ?

‘રાગદ્વેષમોહ સાથે ભેળસેળપણાથી (આત્મામાં) ઉત્પન્ન થયેલો અજ્ઞાનમય ભાવ...’ પોતામાં રાગની એકત્વબુદ્ધિથી, એ પુણ્ય પરિણામ મારા છે અને મને લાભદાયક છે... આ..હા...હા...! એવા અજ્ઞાનભાવથી ‘અજ્ઞાનમય ભાવ જ આત્માને કર્મ કરવાને પ્રેરે છે,...’ આ..હા...હા...! એ અજ્ઞાનભાવ જ વિકાર કરવાને પ્રેરે છે. વિકાર કર્મ મારું છે, એ અજ્ઞાનભાવ પ્રેરે છે. અજ્ઞાનભાવ રાગનો કર્તા થાય છે. દયા, દાન પરિણામ મારું કર્મ છે અને હું કર્તા છું, એ અજ્ઞાનમય ભાવ છે. આ..હા...હા...! છે કે નહિ અંદર ? આ..હા...!

‘આત્માને કર્મ કરવાને...’ કર્મ એટલે વિકાર પરિણામ કરવામાં. વિકાર પરિણામના કર્તા થવામાં, વિકારના પરિણામની સાથે પરિચય કર્યો તો વિકાર કર્મ મારું છે, એમ કર્તા થાય છે. કર્મ કરવા માટે પ્રેરિત થાય છે. રાગ મારો છે એમ પ્રેરિત થાય છે. આ..હા...હા...! ઝીણી વાત.

લોહચુંબકનો સંસર્ગ કરવાથી સોયમાં પોતામાં ગતિ કરવાની શક્તિ ઉત્પન્ન થઈ. એમ ભગવાનઆત્મા, પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપને ભૂલી, પુણ્ય અને પાપનો રાગ છે એનો સંસર્ગ કરવાથી, એની કર્તાબુદ્ધિ હોવાથી રાગ મારું કાર્ય છે, એવી પ્રેરિત બુદ્ધિ થાય છે. આહા..હા...! આવો માર્ગ. વાણિયાને વેપાર-ધંધા આડે નવરાશ ન મળે. આખો દિ' ધંધો ને પાપ. એમાં આવું સાચુ સાંભળવા મળે નહિ. બહારનું સાંભળવા મળે. કરો જાત્રા, કરો ભક્તિ, કરો વ્રત ને કરો અપવાસ, કલ્યાણ થઈ જશે. એમ અજ્ઞાનીને રાગની ક્રિયાના પરિચયથી અજ્ઞાનભાવ ઉત્પન્ન થયો એ અજ્ઞાનભાવ રાગનો કર્તા થાય છે. આહા..હા...! સૂક્ષ્મ છે, ભાઈ ! અનંત કાળ (ગયો).

જિનેશ્વરદેવનો માર્ગ દિગંબર સંત કહે છે. નગ્ન મુનિ ! 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ', 'અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ' જગત પાસે (જાહેર કરે) છે. પ્રભુ ! તારામાં રાગ અને પુણ્યનું કર્તાપણું કેમ થયું ? તું તો જ્ઞાતા છો અને રાગ-દ્વેષ પરિણામમાં કર્તાબુદ્ધિ કેમ થઈ ? કે, રાગ ને દ્વેષનો પરિચય કરવાથી, સંસર્ગ કરવાથી... આ..હા...! રાગની કર્તાબુદ્ધિ તારામાં થઈ. આ..હા...! પહેલી વાત સમજવી કઠણ. સમ્યગ્દર્શન શું ચીજ છે, બાપુ !

'આત્માને કર્મ કરવાને પ્રેરિત કરે છે,...' શું કહ્યું ? લોહચુંબકના સંસર્ગથી સોયમાં ગતિ કરવાની શક્તિ થઈ, એમ ભગવાનઆત્મા તો જ્ઞાતા-દૃષ્ટા છે પણ રાગ ને દ્વેષ, દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામના સંસર્ગથી, એ મારા છે એમ પરિચય કરવાથી અજ્ઞાનભાવથી રાગ મારો છે એમ પ્રેરિત કરે છે. આહા..હા...! સમજાય છે ? આવી વાત છે, ભાઈ ! શું થાય ? 'અનંત કાળથી આથડ્યો, વિના ભાન ભગવાન, સેવ્યા નહિ ગુરુ સંતને' સાચી ચીજ શું છે ? મળી તો આદર ન કર્યો. (માન્યું) નહિ, એ તો એકાંત છે, એકાંત છે એમ કરીને ટાળી દીધી. આહા..હા...!

પરમાત્મા જિનેશ્વરદેવે જે કહ્યું એ સંતો, દિગંબર સંત આડતિયા થઈને જગતને માલ બતાવે છે. આડતિયા.. આડતિયા ! દિગંબર સંત આડતિયા છે. સર્વજ્ઞ ત્રિલોકનાથ પરમાત્માના ભાવને બતાવવામાં અને કહેવામાં આડતિયા છે. આડતિયાને હિન્દીમાં શું કહે છે ? આહા..હા...! (દલાલ કહે છે).

દાખલો તો કેવો આપ્યો છે, જુઓને ! આ..હા..હા...! લોહચુંબકના સંસર્ગથી સોયમાં પોતાની પર્યાયમાં લોહચુંબક તરફ ગતિ થવાની શક્તિ ઉત્પન્ન થઈ. આહા..હા...! એમ ભગવાનઆત્મા આનંદકંદ પ્રભુ ! જ્ઞાતા-દૃષ્ટા સહજાનંદ મૂર્તિ પ્રભુ ! એમાં જે પુણ્ય-પાપના વિકાર ઉત્પન્ન થાય છે એનો પરિચય કરે છે કે, આ મારા છે.. આ મારા છે.. આ મારા છે. આહા..હા...! તેના પરિચયમાં આવે છે, એના સંસર્ગમાં (આવે છે), એની સોબત કરે છે. આહા..હા...! રાગ ને પુણ્ય પરિણામની સોબત કરે છે, પુણ્ય પરિણામના કર્તા થવાની શક્તિ અજ્ઞાનમાં ઉત્પન્ન થઈ. આહા..હા...! ઝીણું ઘણું, ભાઈ ! એ અજ્ઞાનીની વાત કરી.

‘અને જેમ લોહચુંબક-પાષાણ સાથે અસંસર્ગથી...’ સોયે લોહચુંબકનો સંસર્ગ જ કર્યો નહિ, નજીક જ ગઈ નહિ. આહા..હા...! સોય લોહચુંબકના પથ્થર પાસે ગઈ જ નહિ, સંસર્ગ કર્યો નહિ. આ..હા...! છે ? ‘અસંસર્ગથી (લોખંડની સોયમાં) ઉત્પન્ન થયેલો ભાવ લોખંડની સોયને (ગતિ નહિ કરવારૂપ) સ્વભાવમાં જ સ્થાપે છે...’ સોય પોતાના સ્વભાવમાં રહે છે. સોયે લોહચુંબકનો સંસર્ગ ન કર્યો તો ગતિ કરીને લોહચુંબક પાસે જાતી નથી, પોતાના સ્વભાવમાં રહે છે. આહા..હા...! એ દષ્ટાંત (આપ્યો).

‘તેમ રાગદ્વેષમોહ...’ ભગવાનઆત્મા તો જ્ઞાતા-દૃષ્ટા છે. એમાં તો અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ, અનંત પ્રભુતા, અનંત સ્વચ્છતા, અંદર ઈશ્વરતા (ભરી છે) એવી અનંત શક્તિઓનો સાગર પ્રભુ તો છે. આત્મા ! અહીં તો આત્માને પ્રભુ કહે છે. આ..હા...! એ આત્મા પોતા તરફનો સંસર્ગ છોડીને રાગનો સંસર્ગ કરે છે તો એને રાગનો કર્તા ભાવ થાય છે. પણ પોતાના સ્વભાવના પરિચયવાળો ધર્મી... આ..હા...! ‘રાગદ્વેષમોહ સાથે અસંસર્ગપણાથી...’ રાગ મારો છે અને મને લાભદાયક છે, એવી દૃષ્ટિ ધર્મીને નથી. આહા..હા...!

‘રાગદ્વેષમોહ સાથે અભેળસેળપણાથી...’ જોયું ? હું રાગ છું ને હું દ્વેષ છું, એમ મિશ્રિત નહિ થવાથી જ્ઞાનીને (આત્મામાં) ઉત્પન્ન થયેલો જ્ઞાનમય ભાવ,...’ આહા..હા...! ધર્મી જીવ તો એમ જાણે છે કે, હું તો જ્ઞાન અને આનંદ છું. હું રાગના પરિચયમાં આવ્યો જ નથી. રાગ પરચીજ છે, એનો પરિચય શું ? આહા..હા...! મારી ચીજના પરિચયમાં આવનાર રાગનો પરિચય જ્ઞાની કરતા નથી. આહા..હા...! છે ?

‘તેમ રાગદ્વેષમોહ સાથે અભેળસેળપણાથી (આત્મામાં) ઉત્પન્ન થયેલો જ્ઞાનમય ભાવ,...’ એ રાગાદિ થાય છે પણ તેના તરફનું લક્ષ નથી, એનો પરિચય નથી, તેને પોતાનો માનવો એવો સંસર્ગ નથી. આહા..હા...! એમ જ્ઞાની નામ ધર્મી ચોથે ગુણસ્થાને સમકિતી (પ્રવર્તે છે). શ્રાવક તો પંચમ ગુણસ્થાન. એ તો વળી આગળ દશા છે. એ તો અલૌકિક વાતું છે ! અત્યારે બધા માની બેઠા છે કે, અમે શ્રાવક છીએ. માનીને બેઠા, વસ્તુ નથી, બાપુ ! વસ્તુ જુદી છે. આહા..હા...!

રાગ-દ્વેષ અને મિથ્યાત્વની સાથે મિશ્રિત નહિ થવાથી, પોતાપણું નહિ માનતા હોવાથી... આહા..હા...! રાગ ને લોભની ઈચ્છા આદિ થઈ એમાં પોતાપણું નહિ માનવાથી ‘ઉત્પન્ન થયેલો જ્ઞાનમય ભાવ,...’ એ તો જ્ઞાનમય (ભાવ). હું તો જ્ઞાતા-દૃષ્ટા છું. સમકિતી એમ જાણે છે કે, હું તો જ્ઞાનમય ભાવ છું. એ રાગમય ભાવ હું નહિ. આહા..હા...! ભારે (કામ) ! કમજોરીથી, ચારિત્રમોહના ઉદયથી રાગ આવે છે, પણ એનો સંસર્ગ નહિ, સ્વામીપણું નહિ, એની ઉપર દૃષ્ટિ નથી. એની ઉપર દૃષ્ટિ નહિ હોવાથી આત્મામાં રાગનું કર્તાપણું ઉત્પન્ન થતું નથી. આહા..હા...! સમજાય છે કાંઈ ? બહુ સરસ વાત કીધી !

સોય લોહચુંબકના સંસર્ગ કરે તો સોયમાં ગતિ કરવાની પર્યાય ઉત્પન્ન થાય છે. એમ અજ્ઞાની રાગ અને પુણ્ય પરિણામનો સંસર્ગ કરે તો પુણ્ય પરિણામનો કર્તા અજ્ઞાનભાવથી ઉત્પન્ન થાય છે. આહા..હા...! અને સોય લોહચુંબકના સંસર્ગમાં આવતી નથી અને પોતાના ભિન્ન સ્વભાવમાં રહે છે. એમ ધર્મી જીવ એને કહીએ, જ્ઞાની - ધર્મી ચોથે ગુણસ્થાને (એને કહીએ) કે, રાગ ને દ્વેષના પરિણામ થાય છે, એની ઉપર દષ્ટિ નથી, એનો સંસર્ગ નથી, એનો પરિચય નથી, ભગવાનનો સંસર્ગ છે, પોતાના સ્વભાવનો પરિચય છે તો પોતાના સ્વભાવમાં જ્ઞાનમય રહે છે. આહા..હા...! આવી વાત છે. દિગંબર સંતોની વાતું બહુ ઝીણી. એવી વાત ક્યાંય બીજે (છે નહિ). શ્વેતાંબર અને સ્થાનકવાસીમાં આવી વાત ક્યાંય નથી.

મુમુક્ષુ :- આ દુકાન જ બીજી જાતની છે. આ માલ ક્યાંય મળે નહિ.

ઉત્તર :- આ..હા...! દિગંબર સંતો તો કેવળજ્ઞાનીના કેડાયત છે. કેવળજ્ઞાનીના પેટ ખોલીને મૂક્યા છે. પેટ ખોલીને (કહે છે કે), આ માર્ગ છે, ભાઈ ! દુનિયા માને, ન માને (ઈ જાણે). સમાજની તુલના રહે કે ન રહે, એની સંતોને દરકાર નથી. નાગા બાદશાહથી આઘા ! નગમ મુનિ અંતરમાં આનંદકંદમાં ઝુલવાવાળા, રાગ આવે છે તેના પણ જાણનાર (છે), એના કર્તા નથી. મહાવ્રતના પરિણામ પણ મુનિને આવે છે પણ મુનિ એને કહીએ કે, એના કર્તા નથી અને પોતાના જ્ઞાતા-દષ્ટા આનંદમાં રહે છે. આહા..હા...! એમને રાગનો સંસર્ગ નથી એ કારણે રાગના કર્તા થતા નથી. આહા..હા...!

લોહચુંબકનો દાખલો ‘અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવે’ આપ્યો છે. ધર્મીને તો જ્ઞાનમય ભાવ (છે). આ..હા..હા...! હું તો આનંદ અને જ્ઞાનસ્વરૂપ છું. રાગનો ભાવ થયો એની ઉપર દષ્ટિ નથી તો એનો પરિચય નથી તો એનો સંસર્ગ નથી તો એનું કાર્ય કરવાનો - એ કાર્ય મારું, એ કરવાનો ભાવ ન થયો. આહા..હા...! રાગનો સંસર્ગ નથી તો પોતાના જ્ઞાતા સ્વભાવમાં જ્ઞાનમય હોવાથી, રાગનું કાર્ય મારું નહિ, પણ રાગનો હું જાણનાર છું, એવો સ્વભાવ ભાવ ઉત્પન્ન થાય છે. આહા..હા...! છે ? થોડી ઝીણી વાત છે, ભાઈ ! ભાવ તો જે હોય ઈ આવે. હિન્દીમાં પણ ભાવ તો હોય ઈ આવે ને ! આહા..હા...!

ભગવાનઆત્મા ! અતીન્દ્રિય અનંત ગુણનો પિંડ પ્રભુ છે. એ ઇન્દ્રિયના સંસર્ગના કારણે જે રાગાદિ ઉત્પન્ન થાય છે તે રાગનો કર્તા અજ્ઞાની થાય છે. આહા..હા...! એ અણિન્દ્રિયનો પરિચય નહિ અને ઇન્દ્રિયનો પરિચય ને ઇન્દ્રિયના વિષયનો પરિચય ને ઇન્દ્રિયના વિષયમાં પ્રેમ - રાગ (કરીને) રાગનો પરિચય (કરે છે). આહા..હા...! એ દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ રાગ (છે). રાગનો પરિચય જ્ઞાનીને નથી. થાય છે તો એનો પરિચય નથી કે, એ મારો છે અને એ મારું કર્તવ્ય છે એ પણ નથી. એ કારણે રાગનું અકર્તાપણું જ્ઞાનીને હોય છે અને જ્ઞાનમય, જ્ઞાનમય જ્ઞાનના કર્તા થાય છે. ભારે આવ્યું ! આ..હા...!

આવી વાત ક્યાં છે ? વીતરાગના પેટ છે ! ત્રણલોકના નાથ સર્વજ્ઞદેવ બિરાજે છે

ત્યાંથી તો આ વાત આવી છે. પ્રભુ બિરાજે છે. પ્રભુનો પાંચસે ધનુષનો દેહ છે. પ્રભુનું કરોડ પૂર્વનું આયુષ્ય છે. 'સીમંધર' ભગવાન મહાવિદેહ ક્ષેત્ર ઉપર બિરાજે છે, હોં ! આ..હા..હા...! ત્યાં આગળ સંવત ૪૯માં 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ' ગયા હતા, ત્યાંથી આવીને આ બનાવ્યું. અને ટીકાકાર પણ એવા નીકળ્યા... આ..હા..હા...! કે, 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ'ને જે ભાવ કહેવા છે એ જ ભાવ 'અમૃતચંદ્રાચાર્યદેવ' કહે છે.

પ્રભુ ! તું રાગનો કર્તા કેવી રીતે થયો ? તું તો જ્ઞાનસ્વરૂપ છો ને પ્રભુ ! એ દયા, દાન, રાગનો કર્તા કેમ થયો ? કે, તારા જ્ઞાનનો સંસર્ગ નામ પરિચય, અનુભવ છોડીને એ રાગનો પરિચય અને રાગના કર્તાપણાની બુદ્ધિ તને થઈ અને તારી દષ્ટિ રાગ ઉપર રહી, એ કારણે રાગનું કર્તાપણું તારામાં ઉત્પન્ન થયું. આહા..હા...! જે શુભ-અશુભ રાગ થયા એની ઉપર તારી દષ્ટિ રહી. સંસર્ગનો અર્થ એ છે. એ કારણે તારામાં એ પુણ્ય-પાપના ભાવના કર્તાનો અજ્ઞાનમય ભાવ ઉત્પન્ન થયો. આહા..હા...! કહો, 'ચેતનજી' ! આ ક્યાં તમારે શ્વેતાંબરમાં ક્યાંય હતું ? આ દાખલો તો જુઓ ! આહા..હા...!

ભગવાન ચૈતન્યમૂર્તિ પ્રભુ ! જ્ઞાન ને શ્રદ્ધા ને આનંદના સ્વભાવથી ભરેલો પ્રભુ ! એનો જેણે પરિચય ન કર્યો. શ્રુત, પરિચિત ત્યાંથી આવ્યું, લ્યો ! એ..ઈ...! ભાઈ ! શ્રુત પરિચિત આવ્યું ને ? આહા..હા...! એ રાગનો જેણે પરિચય કર્યો, ચાહે તો શુભરાગ હો, તો એના પરિચયથી તારામાં એ રાગ મારું કર્તવ્ય છું, એવી કર્તાબુદ્ધિ અને કર્મબુદ્ધિ તારામાં ઉત્પન્ન થઈ. આહા..હા...! પણ એ રાગ, પુણ્ય-પાપ એ મારી ચીજ જ નથી. હું તો જ્ઞાનસ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્ય છું. જેની દષ્ટિમાં જ્ઞાતાપણાના સ્વભાવ ઉપર દષ્ટિ છે એનો રાગ સાથે પરિચય નથી. પરિચય નથી તો કર્તાપણું નથી અને કર્તાપણું નથી તો એ એનું કાર્ય છે, એમ છે નહિ. આહા..હા...! આવી વાત છે. દુનિયાથી બીજી જાત લાગે. વ્યવહાર લોપ કરે છે ને એકાંત છે એમ કહે. કહો, પ્રભુ કહો ! આ તો પ્રભુના ઘરની વાત છે. આહા..હા...!

અહીં પરમાત્મા કહે છે એ વાત આચાર્ય દષ્ટાંત દર્શને સિદ્ધ કરે છે. આ..હા..હા...! લોકોને ખ્યાલ આવે કે, એકલી સોય લોહચુંબક પાસે ન જાય તો સંસર્ગ વિના ખેંચાવાની તાકાત ઉત્પન્ન થતી નથી. આહા..હા...! એમ ભગવાનઆત્મા પુણ્ય-પાપના પરિણામના પરિચયમાં ન જાય... આહા..હા...! અને પોતાના જ્ઞાતા-દષ્ટાના પરિચયમાં આવે તો રાગના કર્તાપણાની બુદ્ધિ, અજ્ઞાનપણું જ્ઞાનીને થતી નથી. આહા..હા...! આવું છે. થોડી વાતે પણ વાત મોટી બહુ, ભાઈ !

'કુંદકુંદાચાર્યદેવ' પેલામાં આવ્યું છે ને ! 'મંગલં ભગવાન વીરો, મંગલં ગૌતમો ગણી, મંગલં કુંદકુંદાર્યો, જૈન ધર્મોસ્તુ મંગલં' ત્રીજે નંબરે 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ' આવ્યા ! આવે છે ને ? 'મંગલં ભગવાન વીરો, મંગલં ગૌતમો ગણી, મંગલં કુંદકુંદાર્યો' 'ગૌતમ' પછી 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ' આવ્યા. અલૌકિક 'કુંદકુંદાચાર્યદેવ' હતા ! ભગવાન પાસે ગયા હતા. આ..હા..હા...! ત્યાં

આ ધર્મ વર્તે છે. એ ધર્મ 'કુંદકુંદાચાર્યદેવે' અહીંયાં કહ્યો. આહા..હા...!

(ઉત્પન્ન થયેલો) 'જ્ઞાનમય ભાવ, જેને કર્મ કરવાની ઉત્સુકતા નથી...' શું કહ્યું ? પુણ્ય અને પાપના ભાવ થવા છતાં એની ઉપર દષ્ટિ નહિ હોવાથી, એનો પરિચય એટલે મારા છે, એમ નહિ કરવાથી પોતાના જ્ઞાનમય ભાવમાં રહેવાથી તેની કર્તાબુદ્ધિનો ભાવ થતો નથી. જ્ઞાતાપણાના ભાવમાં રહે છે. ધર્મીજીવ તો જ્ઞાતા-દષ્ટાપણું, જાણવા-દેખવામાં રહે છે. આહા..હા...! આવી વાત !

'અજ્ઞાનમય ભાવ જ કર્તૃત્વમાં પ્રેરતો હોવાથી...' આહા..હા...! 'માટે રાગાદિ સાથે મિશ્રિત (-મળેલો) અજ્ઞાનમય ભાવ...' મિશ્રિતનો અર્થ એ. રાગ મારો છે, રાગથી લાભ થશે. એવો અજ્ઞાનમય ભાવ જ કર્તૃત્વમાં પ્રેરિત કરે છે. રાગ મારું કાર્ય છે, એ અજ્ઞાનમય ભાવથી પ્રેરિત થઈને થાય છે. આહા..હા...! અને જેની દષ્ટિમાં, પુણ્ય પરિણામ ઉપર દષ્ટિ પડી છે તો એને અજ્ઞાનભાવથી આ કર્મ મારું છે, એવી પ્રેરણા થાય છે. જ્ઞાનીને પણ પુણ્ય-પાપ પરિણામ થાય છે પણ એ પ્રત્યે દષ્ટિ નથી, એ પ્રત્યે પરિચય નથી, એનો સંસર્ગ નથી. જેમ ભિન્ન ચીજ છે એમ પોતામાં જ્ઞાનમાં રહીને, એ પુણ્ય-પાપનું કાર્ય મારું છે એવી બુદ્ધિ થતી નથી. આહા..હા...! ત્યારે થાય છે શું ?

'અને રાગાદિ સાથે અમિશ્રિત ભાવ સ્વભાવનો પ્રકાશક (-પ્રગટ કરનાર) હોવાથી...' દેખો ! રાગની સાથે અમિશ્રિત (એટલે) રાગ મારો છે એવું મિશ્રિતપણું છૂટી ગયું. હું તો જ્ઞાનાનંદ સહજાનંદ પ્રભુ (છું). એમ રાગથી અમિશ્રિત - રાગથી મિશ્રિત નહિ, ભેળસેળ નહિ. આહા..હા...! ભારે ગાથા ! રાગ પુણ્ય, દયા, દાન, વ્રત, કામ, ક્રોધાદિ ભાવ સાથે જ્ઞાનીને અમિશ્રિત ભાવ (છે). હું ભિન્ન છું. એ સહિત હું છું એમ નહિ. આ..હા...!

'સ્વભાવનો પ્રકાશક (-પ્રગટ કરનાર) હોવાથી...' (એ) તો સ્વભાવનો પ્રકાશક છે. ધર્મીને જાણવું-દેખવું ભાવ પ્રગટ થયો તો એ રાગનો કર્તા થતા નથી. રાગ મારું કાર્ય એમ થતું નથી. 'પ્રકાશક (-પ્રગટ કરનાર) હોવાથી કેવળ જ્ઞાયક જ છે,...' આ..હા..હા...! એ સમકિતી ધર્મી પહેલા દરજ્જાવાળો માત્ર જ્ઞાયક જ છે. પોતાને અને પરને જાણવાવાળો જ રહે છે. પરનો પરિચય કરીને પરનું કાર્ય મારું એ જ્ઞાની માનતા નથી. 'જરા પણ બંધક નથી.' મિથ્યાત્વ સંબંધી. મિથ્યાત્વ અને અનંતાનુબંધી સંબંધી સમકિતીને જરીયે બંધન નથી. અબંધ છે. અસ્થિરતા જે ચારિત્રદોષની છે એની અહીં ગણતરી નથી. મિથ્યાત્વ અને અનંતાનુબંધી સંબંધી જે બંધ હતો એ બંધ એને થતો નથી.

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)